Tertio 28/02/2010, Interview Boudewijn Bouckaert

“Onze christelijke wortels uitwissen is negationisme”

Boudewijn Bouckaert is rechtsfilosoof en hoogleraar van de Universiteit Gent, protestant en spraakmakend politicus. De LDD-parlementair is een zuivere vrijdenker. Het protestantisme stimuleert zijn zin in debat, dialoog en engagement. FRANS CROLS.

Vorige week in Knack kon u Boudewijn Bouckaert van Lijst Dedecker (LDD) smaken of vervloeken als advocaat van een alliantie tussen de Open VLD van Alexander De Croo en LDD. Het kanonschot typeert de Gentse hoogleraar rechten, auteur, bewonderaar van Friedrich von Hayek, Vlaamsgezinde én protestant: “Ik zag nooit een tegenstelling tussen het geloof en de wetenschap. Radicale atheïsten winden zich op over de onmogelijkheid om tegelijkertijd gelovig en geleerd te zijn, dat is nonsens.”

V: U is rechtsfilosoof, raakt dat uw geloof?

A: “De studie van de westerse rechtstraditie en de godsdienst zijn innig verwerven want ten gronde zijn zij allebei doordrongen van de christelijke natuurrechtsleer. Volgens de christelijke natuurrechtsleer zijn er fundamentele waarden en beginselen die boven het menselijk gezag staan en die het menselijk gezag niet mag negeren. Bij hun negatie heb je zelfs het recht om in opstand te komen. Dit heeft de politieke evolutie in het westen grondig beïnvloed. De opvatting dat er principiële grenzen zijn aan het staatsgezag vloeit hieruit voort. De idee van de mensenrechten is daar een erfgenaam van. Dat ontbreekt in andere beschavingen. Ons Europees rechtskader is grotendeels te danken aan het christendom.”

V: Het is onwelvoeglijk om te wijzen op de christelijke inspiratie van Europa?

A: “Door mijn christelijk geloof ben ik mij sterk bewust van de christelijke wortels van Europa. Je gooit dat niet zomaar weg. Dat speelt een rol in de politieke benadering van het migratieprobleem en de relatie met de islam. Europa is Europa dankzij een aantal politiek-filosofische waarden in de christelijke erfenis. Wij moeten die behouden en de moslims in Europa uitnodigen om zich aan te passen aan de waarden van de westerse beschaving: het geloof in de individuele vrijheid en het respect voor de eigenwaarde van elke mens omdat die begaafd is met reden en geweten. God heeft die aan elke mens gelijk bedeeld. Onze God is de God van de fundamentele gelijkheid tussen de mensen, dat is een kern van de christelijke beschaving, en de vrijheidslievende instituties van het westen hebben zich daaruit ontwikkeld.”

V: Godsdienst is gevoel, onredelijk, reactionair?

A: “Neen, niet in alle gevallen. Typisch voor het christendom is de combinatie van geloof en rede, we kunnen en mogen kritisch denken. Het christendom is geen godsdienst die vastklit aan letterlijke betekenissen, wat een probleem is bij de islam. Het woord van God zit gevat in de geest van de Bijbel en laat afstand toe tot de letter van de schrift. De verhalen van de Bijbel kunnen gecontextualiseerd worden. Het christendom is een openbaringsgodsdienst maar een door de rede gemilderde openbaringsgodsdienst. Ook omdat de christenen in de twaalfde en de dertiende eeuw het Griekse denken hebben geïntegreerd in hun leer. In de achtste, negende en tiende eeuw had het Aristoteliaanse denken eveneens een grote invloed op de moslims

maar nadien is die poort dichtgevallen wat een dramatische invloed blijft uitoefenen op de islam vandaag."

Hoe ik protestant werd

De opvoeding van Boudewijn Bouckaert was Vlaams-katholiek: "Ik woonde in de Paul Fredericqstraat, een grappige symboliek, deze prominente liberale Gentenaar en Vlaming van het einde van de negentiende eeuw bekeerde zich van katholiek tot protestant en was hoogleraar aan de Universiteit Gent. Met een eeuw verschil mijn eigen ontwikkeling. School liep ik in het Sint-Lievenscollege in Gent, met onder meer hele goede godsdienstleraren. De katholieke kerk vernieuwde zich volop, want het was concilietijd met Vaticanum II. Ik zag de ommekeer haast fysiek, je hoefde niet meer dagelijks naar de mis, de oude kapel werd geruild voor een hypermoderne. In mijn parochie aan het Sint-Pietersstation experimenteerde men met basisgroepen die *agapes* _ maaltijdvieringen _ organiseerden. Wilfried Martens en Paul Pataer, parochiegenoten, waren lid. (lacht) Nadien ervoer ik die ontwikkeling als protestantiserend katholicisme."
"In mijn studententijd ebde de godsdienst weg, ik werd niet anti-religieus, waarom zou ik, maar ik spitste mij toe op de politiek. Als je nadien een gezin hebt en kinderen stelt zich de schoolkeuze en komt de godsdienst opnieuw in je leven. Zou ik mijn kinderen een godsdienstige opvoeding geven? Wij twijfelden tussen de netten _ een katholieke school zag ik minder zitten, evenmin een Gentse stadsschool omdat die eerder links waren. Geluk hadden wij, want in de buurt had je de Gaspard de Colignyschool, de School met de Bijbel. De Coligny was de schoonvader van Willem van Oranje en de leider van de Franse calvinisten. Hij werd vermoord in de Bartholomeusnacht. In de School met de Bijbel werd bovendien zeer mooi Nederlands gesproken want de helft van de leerlingen was Nederlander uit het Gentse. Door de school, de scholieren en hun ouders, ontdekte ik het protestantisme. Dat leek mij een zeer open, moderne vorm van christendom, en ik koos voor dat vrijdenkende protestantisme. Ik werd gemeentelid en trok vanaf dan naar de diensten aan de Brabantdam."

V: Het officiële Europa weigert de invloed van het christendom te acteren?

A: "Ik was geen voorstander van een preambule bij de nieuwe Europese verdragsteksten, maar als er dan toch een was, dan gebiedt de intellectuele eerlijkheid dat je het christendom uitdrukkelijk vermeldt als een bron van het Europese bestaan. Bijvoorbeeld, beweren, Europa begint met de Franse Revolutie, is negationisme."

V: De secularisering maakt religie verdacht?

A: "Van de secularisering, in de zin van de lekenstaat, de scheiding van kerk en staat, ben ik een honderdprocentige voorstander. Je vindt daar vroege wortels van bij de kerkvader Gelasius uit de vijfde eeuw met zijn twee zwaarden-leer. Gelasius schrijft, er zijn twee sferen, de wereldlijke en de kerkelijke, maar die van de kerk staat hoger, want de bisschoppen moeten het gedrag van de mensen bij God verantwoorden, dus zij moeten ook het gedrag van de koning kunnen verantwoorden, daardoor staan zij hoger. (lacht) Goed gevonden. Het christendom maakt ook een onderscheid tussen zonde en misdrijf. Alle misdrijven zijn zonder maar niet alle zonden zijn misdrijven. De zonde wordt gepenaliseerd in het hiernamaals, het misdrijf hier. Ook die scheiding zit al lang in het christelijke denken. De Franse Revolutie is een goede zaak voor de autonomisering van de civiele ordening en de geestelijke ordening. De Franse Revolutie, beïnvloedt door het christendom, dwong de christenen terug te keren tot de essentie. De essentie is de boodschap van liefde, en de betrachting om de naaste te

overtuigen door de persoonlijke beleving. De lekenstaat heeft een zuiverend effect op het christendom. De moslims in Europa moeten ook tot dat inzicht komen, of wij verzeilen in zeer gevaarlijke situaties."

V: Uw geloof heeft een band met uw politieke engagement?

A: "Christus zegt, je mag niet weglopen van je opdracht, je hebt talenten gekregen en die moet je inzetten, dat is een stuk van mijn politieke inspiratie."

Gent en Genève

Gent telt 350 protestanten. De Verenigde Protestantse Kerk, waartoe Boudewijn Bouckaert behoort, is een liberale kerk. Een lichte aanwas van het lokale protestantisme volgt uit het succes van de *evangelicals* in de volkswijken. Boudewijn Bouckaert: "De protestanten in Gent hebben een grote historische betekenis. Deze stad is een protestants bastion geweest en dat werkte in de negentiende eeuw verder door in het *orangisme*. De Gentse elite , zelfs al was zij Franstalig, verkoos het behoud van de Nederlanden. Koning Willem I schonk Gent trouwens een universiteit, en dat beviel deze hoge kringen, en liet het kanaal Gent-Terneuzen graven en dat stimuleerde de industrialisering en de orangistische gezindheid. Die werd mede gedragen door een kern van protestanten."
"Gent had een noordelijk Genève _ rijk, voornaam, kosmopolitisch en gekneed door het calvinisme _ kunnen worden. Een calvinistische republiek heeft er kort bestaan, maar is vandaag geschiedenis en speelt niet meer in de Gentse psyche. Spijtig was dat de calvinistische republiek baadde in een repressieve sfeer en veel katholieken vervolgde. Dat gaf de religieuze tolerantie, die in 1576 in de Pacificatie van Gent was overeengekomen, een deuk. De tolerantie van Erasmus werd ondermijnd door de calvinistische houding. De katholieken van de Waalse provincies scheurden zich los van de rest en van daaruit hebben de Spaanse soldaten de Zuidelijke Provincies veroverd en de secessie beklonken."

V: Religies zijn geen oefeningen in democratie?

A: "Calvijn schonk het protestantisme zijn democratische structuren. De politieke filosoof van het calvinisme, Althusius, is de vader van het confederalisme. Hij zegt, vertrek van kleine gemeenschappen en als zij dat nuttig vinden moeten zij aan mekaar sluiten. In moderne taal zou je zeggen *economies of scale*, het *bottom-up* zit daar sterk in. De leer van Althusius werkte sterk door in de structuur van de Verenigde Provinciën. De provincies waren haast onafhankelijke entiteiten en ook de steden hadden binnen de provincies een grote autonomie. Het centrale element van de Verenigde Provinciën was het leger, de vloot. Alle nationale beslissingen moesten eenparig getroffen worden. Eén provincie kon een veto uitspreken. Deze sterke autonomie aan de basis geeft ook spanningen als bepaalde gemeenschappen in de handen geraken van een extremistische meerderheid, terwijl de katholieke kerk *top-down* opereert, met dus minder uitersten. Protestanten hebben door hun democratische grondhouding en organisatiestructuur een traditie van inspraak, discussie, relativering van het gezag."

V: De ontkerstening in Europa wordt epidemisch?

A: "Dat de massa van de mensen vandaag niet meer godsdienstig is, is grotendeels te verklaren door de gestegen welvaart. De mensen leefden eeuwenlang, tot een eind in de twintigste eeuw in de miserie. Je werd ziek, je stierf of relatief jonge leeftijd, het bestaan was

één groot gokspel en er waren veel momenten van zwaar verdriet. De godsdienst bracht troost: er is iemand die naar mij kijkt, die over mij waakt, en het hiernamaals zal mij optillen. Bij mensen die rijker en gezonder worden, valt het troostende element weg. Ook intellectuele ontwikkelingen spelen mee in de verzwakking van de godsdienstigheid, maar ik zie voornamelijk de grote welvaart als oorzaak.
“Betekent dat nu dat het christendom evolueert naar een nulpunt? Neen. Het christendom moet zich herpositioneren vanuit de Bijbelse boodschap van liefde en dat zal leiden naar een versterking van zijn rol. Christenen zullen sterker dan ooit vooraan moeten staan in de samenleving, om haar beter te maken.”

V: Progressieven willen de nieuwe aartsbisschop in zijn sacristie laten?

A: “Het is onzin om aartsbisschop Léonard te verbannen naar zijn sacristie en publiek de ethische en geloofspunten van het christendom te wissen. Lekenstaat beduidt dat de staat geen instrument kan zijn van de kerk, niet zijn gewapende arm is. Anderzijds is en blijft de kerk een *actor* in de samenleving. Godsdienst is een privé-zaak maar niet in de betekenis dat het enkel iets is voor de slaapkamer. De kerk en godsdienstig geïnspireerde groepen _ scholen, verenigingen, en zij mogen daar gerust een godsdienstig label aan geven _ zijn niet in tegenstelling met de lekenstaat. Katholieken en protestanten moeten zich uiten over politieke, maatschappelijke kwesties.
“Wat aartsbisschop Léonard betreft, ik vind dat de katholieke kerk, om het met een boutade te zeggen, het recht heeft om een katholiek aan het hoofd van haar kerk te hebben. De nieuwe Belgische kerkleider vertelt klip en klaar waar het op staat, terwijl Godfried Danneels meer (lacht) schaverdijnde, schipperde. Léonard zal de discussie aanwakkeren. Ik vind dat de katholieke kerk te veel plakt aan regeltjes waardoor de boodschap van liefde in de verdrukking komt. Bijvoorbeeld, geen communie geven aan gescheiden mensen is onverdedigbaar, noch vanuit religieus, noch vanuit intellectueel standpunt. Hoeveel mensen zijn niet het slachtoffer van en geen schuldige aan een echtscheiding. Kardinaal Danneels zou naar de andere kant kijken, als aartsbisschop Léonard op de regel staat dan volgt er een discussie en misschien een verandering. De druk van de kerken in de ontwikkelingslanden duwt het katholicisme naar behoudsgezindheid.”

V: Hoe lang zal het geseculariseerde België de godsdiensten blijven financieren?

A: “Inderdaad, de vraag is legitiem, moet de staat de godsdienst financieel ondersteunen? Ik ben voorstander om dat te herbekijken, zonder iemand brutaal op droog zaad te willen zetten. De VS met concurrentie tussen de kerken en zelfredzaamheid bij het in stand houden van de gebedshuizen en de cultus, zijn voor mij een rolmodel. Ik hoor in de VS excellente predicaties, zie excellente zangboeken, excellente gebouwen en excellente teevee-uitzendingen. De clerus moet daar vechten voor haar boterham en vraag en aanbod leiden tot een Amerikaanse religiemarkt waar de beste wint. Wil je de kerk hebben in België, doe er dan als gelovige het nodige voor, bijvoorbeeld via een *Kirchensteuer*, een kerkbelasting, dat is een eerlijke situatie. De kerkgebouwen zijn een situatie apart als uitingen van onze cultuur, dus erfgoed met een christelijke tint, en dat moet gefinancierd blijven door de overheid, los van de kerkelijke praxis. Een dergelijke discussie wil ik als LDD-parlementair gerust aanvatten in het Vlaams parlement, ondanks het feit dat het een federale materie is.”

V: Is uw geloof een probleem aan de Universiteit Gent?

A: “De UGent heeft een goede traditie van pluralisme, met misschien af en toe in bepaalde faculteiten wat sectarisme, maar dat besmet de universiteit niet. Ik heb noch omwille van mijn geloofsovertuiging, noch omwille van mijn politieke overtuiging enige last ondervonden aan mijn universiteit.”